

GOZ w strategiach i planach województw w Polsce

Projekt współfinansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach pierwszego konkursu na projekty otwarte w ramach Strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych "Społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków GOSPOSTRATEG.

Opracowanie wskaźników pomiarowych umożliwiających ocenę postępu w transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym oraz wpływu gospodarki o obiegu zamkniętym na rozwój społeczno-gospodarczy na poziomie mezoekonomicznym (regionów) i makroekonomicznym (gospodarki narodowej).
Akronim oto – GOZ

Tabela 1. GOZ w Strategiach Rozwoju województw w Polsce

Nazwa Województwa	Data uchwalenia strategii	Kierunki rozwoju/ Cele strategiczne/ Działania
dolnośląskie [link]	20 września 2018 r.	Cel strategiczny 4. Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego Cel operacyjny 4.6. Rozwój gospodarki cyrkularnej <ul style="list-style-type: none">wsparcie przedsięwzięć na rzecz zmniejszenia zużycia surowców oraz ograniczenia wytwarzania odpadów w procesach produkcyjnych;wsparcie projektów wykorzystujących rynek surowców wtórnych i „re-manufacturing”;edukacja społeczna na rzecz gospodarki cyrkularnej (kampanie społeczne, kampanie świadomościowe);rozwój modeli biznesowych wspierających rozbudowane systemy serwisowania i napraw produktów.
kujawsko-pomorskie [link]	21 grudnia 2020 r.	Kierunki rozwoju: <ul style="list-style-type: none">Środowisko przyrodniczeInfrastruktura techniczna
lubelskie	29 marca 2021 r.	Cel strategiczny 1: Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych

[link]		<p>Cel operacyjny 1.2. Rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej surowce rolne;</p> <ul style="list-style-type: none"> • stymulowanie rozwoju tego sektora poprzez wykorzystanie na większą skalę rozwiązań GOZ; <p>Cel strategiczny: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu</p> <p>Cel strategiczny 2: Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych</p> <p>Cel operacyjny 2.4. Ochrona walorów środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> • zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców, w tym dotyczącej oszczędzania zasobów i energii oraz idei GOZ; <p>Cel strategiczny 3: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu</p> <p>Cel operacyjny 3.2. Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw;</p> <ul style="list-style-type: none"> • stymulowanie przedsiębiorstw do stosowania rozwiązań pozwalających na optymalizację procesów wytwórczych w oparciu o GOZ.
<p>lubuskie</p> <p>[link]</p>	<p>15 lutego 2021 r.</p>	<p>Cel strategiczny 1: Inteligentna, zielona gospodarka regionalna</p> <p>Cel operacyjny 1.2: Rozwój zielonej gospodarki, w tym energetyki przyjaznej środowisku;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie produkcji przyjaznej środowisku i przechodzenia na GOZ, w szczególności projektowanie i wdrażanie: • niskoodpadowych technologii produkcji, • efektywnych ekonomicznie i ekologicznie technologii odzysku (w tym recyklingu), • unieszkodliwiania (w tym termicznego) i przekształcania odpadów.
<p>łódzkie</p> <p>[link]</p>	<p>6 maja 2021 r.</p>	<p>3.5.1. Rozwój infrastruktury w kierunku GOZ</p> <p>1.3.1. Zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw, m.in. system wsparcia dla nowo powstałych podmiotów, zakładający m.in. dofinansowanie działalności w pierwszym okresie ich funkcjonowania, wsparcie szkoleniowo-doradcze, dofinansowanie rozwiązań innowacyjnych oraz z zakresu GOZ a także wsparcie wdrażania nowych modeli</p>

		<p>biznesowych oraz nowoczesnych i proekologicznych rozwiązań wśród MŚP, w tym z zakresu GOZ np. wykorzystujących metodologię analizy cyklu życia produktu,</p> <p>1.4. Rozwój sektora rolnego i zwiększenie jego konkurencyjności - Ważnym wyzwaniem będzie ograniczenie strat i marnotrawienia żywności oraz zarządzanie łańcuchem żywnościowym odwołującym się do koncepcji GOZ</p> <p>3.5. Racjonalizacja gospodarki odpadami</p>
<p>małopolskie</p> <p>[link]</p>	<p>17 grudnia 2020 r.</p>	<p>Cel główny: Gospodarka</p> <p>Cel szczegółowy: Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka;</p> <p>6.GOZ</p> <p>6.1. Upowszechnianie zasad GOZ</p> <p>6.2. Kadry dla wdrażania zasad</p> <p>6.3. Efektywne wykorzystanie produktów, surowców i odpadów;</p> <p>6.4. Rozwiązania regulacyjne na rzecz GOZ</p>
<p>mazowieckie</p> <p>[link]</p>	<p>24 sierpnia 2021 r. (projekt)</p>	<p>Środowisko i energetyka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Działania w kierunku GOZ <p>4. Rozwój wyspecjalizowanej gospodarki</p> <p>4.3. Wzmacnianie zielonej transformacji przedsiębiorstw w kierunku GOZ</p> <p>13. Poprawa jakości środowiska</p> <p>13.2. Wdrożenie spójnego systemu gospodarki odpadami, możliwie bliskiego GOZ</p>
<p>opolskie</p> <p>[link]</p>	<p>Projekt marzec 2021</p>	<p>Cel Polityki 2: „Bardziej przyjazna dla środowiska bezemisyjna Europa” (w tym transformacja sektora energetycznego, przejście na GOZ, dostosowanie do zmian klimatu i zarządzanie ryzykiem);</p>
<p>podkarpackie</p> <p>[link]</p>	<p>28 września 2020 r.</p>	<p>1. Gospodarka i Nauka</p> <p>1.4. Gospodarka cyrkularna (Gospodarka obiegu zamkniętego) Dostosowanie procesów gospodarczych do warunków wynikających ze współczesnych standardów środowiskowych</p> <p>1.4.1. Gospodarka cyrkularna, jako kierunek dalszego, zrównoważonego rozwoju gospodarki regionu</p>
<p>podlaskie</p>	<p>27 kwietnia 2020</p>	<p>Cel strategiczny: Dynamiczna gospodarka</p>

[link]	r.	1.4 Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego
pomorskie [link]	12 kwietnia 2021 r.	Cel strategiczny: Trwałe bezpieczeństwo
śląskie [link]	19 października 2020 r.	Cel strategiczny: Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa – czysta i sprawiedliwa transformacja energetyki, zielone i niebieskie inwestycje, gospodarka o obiegu zamkniętym, przystosowanie do zmiany klimatu oraz zapobieganie ryzyku
świętokrzyskie [link]	29 marca 2021 r.	Cel strategiczny: Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie 1.3.6. Dążenie do zrównoważonego rozwoju w oparciu GOZ, w tym biogospodarki
warmińsko-mazurskie [link]	18 lutego 2020 r.	przechodzenie na gospodarkę o obiegu zamkniętym (gospodarka odpadami, ekoinnowacje, gospodarka zasobooszczędna, zielona przedsiębiorczość, czystsza produkcja, przedłużanie czasu życia obecnych na rynku produktów itp.); Cel strategiczny: Mocne fundamenty
wielkopolskie [link]	27 stycznia 2020 r.	Cel strategiczny: Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski <ul style="list-style-type: none"> • Działania na rzecz racjonalnej gospodarki odpadami – promowanie transformacji w kierunku GOZ
zachodniopomorskie [link]	28 czerwca 2019 r.	Pomorze Zachodnie – lider niebieskiego i zielonego wzrostu zapewniającego wysoką jakość życia mieszkańców.

Źródło: Strategie rozwoju województw

Zadania i plany związane z realizacją GOZ ujęte są nie tylko w Wojewódzkich Strategiach Rozwoju. Odpowiednie zapisy dotyczące GOZ pojawiają się również w planach gospodarki odpadami, programach ochrony środowiska oraz w strategiach innowacji.

2. Badania ankietowe – wyniki

Badanie zostało przeprowadzone na przełomie kwietnia i maja 2021 roku. Ankieta została przygotowana dla przedstawicieli województw oraz ekspertów w zakresie dokumentów regionalnych. Zawierała ona otwarte pytania dotyczące wyzwań szans i barier rozwoju GOZ.

Odpowiedzi udzieliło 6 z 16 województw tj. województwo lubelskie, mazowieckie, śląskie, świętokrzyskie, wielkopolskie oraz zachodniopomorskie. Udzielone odpowiedzi posłużyły jako podstawa do przeprowadzenia analizy stanu obecnego, barier i zagrożeń dla rozwoju GOZ w różnych regionach w Polsce. Ponadto, będą one wykorzystane do przygotowania rekomendacji, na podstawie których Bank Światowy zidentyfikuje obszary wymagające wsparcia i dodatkowego finansowania.

Na podstawie otrzymanych odpowiedzi można stwierdzić, że respondenci charakteryzują się dobrą znajomością pojęć i definicji GOZ. Potrafią zidentyfikować obszary wymagające interwencji w tym zakresie, a także znają regulacje prawne i przepisy, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym w Polsce.

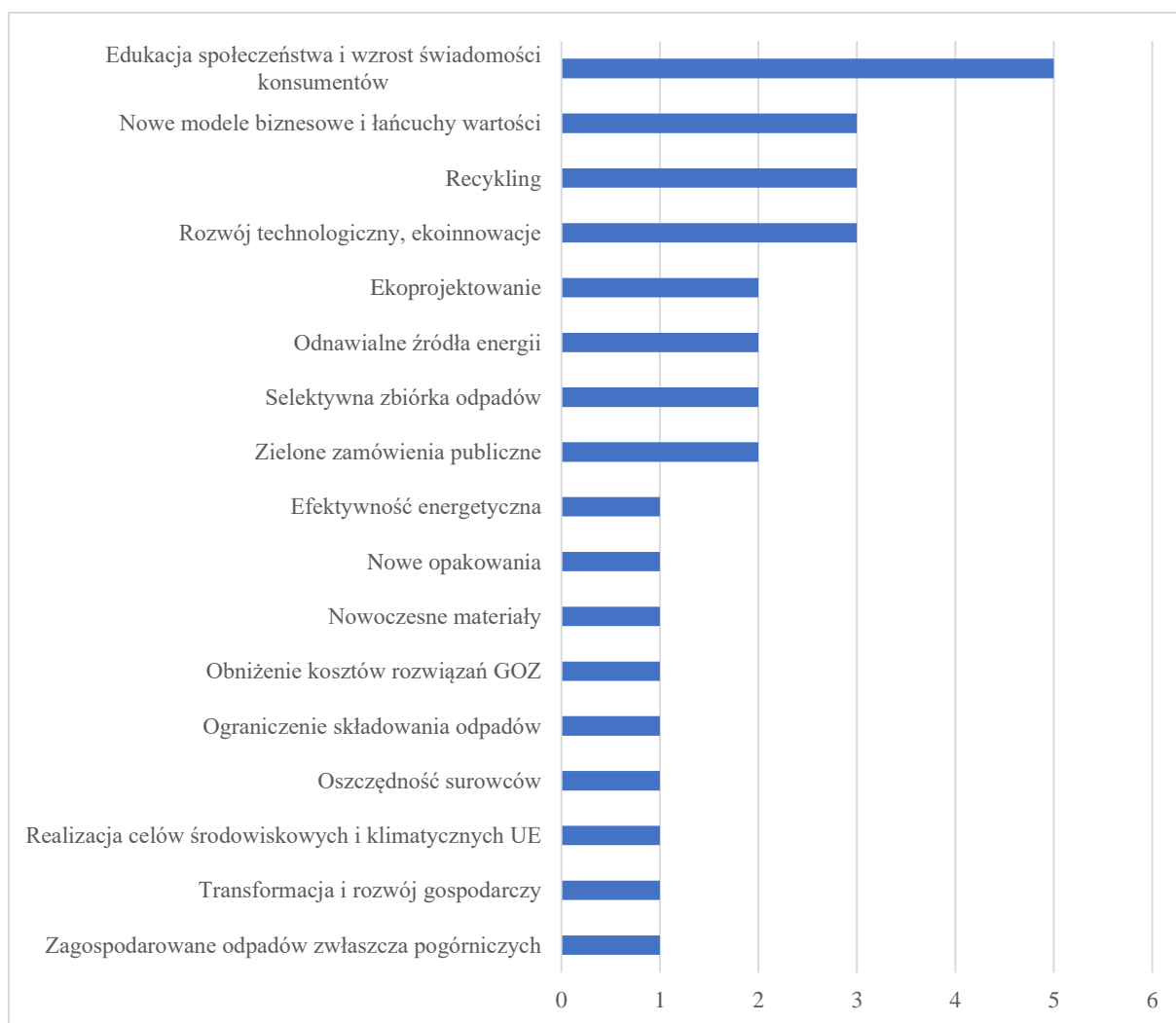
Szanse dla rozwoju GOZ wskazane przez uczestników badania zostały przedstawione na wykresie 1. Większość respondentów największe szanse dostrzega w edukacji społeczeństwa, która przyczyni się do wzrostu świadomości w zakresie cyrkularności. Przeprowadzenie kompleksowej kampanii informacyjno-promocyjnej zarówno wśród konsumentów jak i przedsiębiorców pozwoli na sprawniejszą i skuteczniejszą transformację do modelu GOZ. Konsumentci będą dokonywać zrównoważonych wyborów i coraz chętniej sięgać np. po produkty pochodzące z recyklingu lub korzystać z platform współdzielenia, które zyskują coraz większe zainteresowanie wśród przedstawicieli młodego pokolenia i osób o coraz większej świadomości społecznej w zakresie wpływu na środowisko zużywanych zasobów i ich „wyczerpywalności”.

Natomiast przedsiębiorcy bogaci w nową wiedzę w większym stopniu będą podejmować działania ograniczające negatywne oddziaływanie firmy poprzez wdrażanie innowacyjnych rozwiązań i technologii opartych na założeniach gospodarki o obiegu zamkniętym. Takie działania oraz wzrost popularności GOZ spowoduje również obniżenie kosztów nowych rozwiązań, co sprawi, że będą one wykorzystywane na szerszą skalę.

Przedstawiciele samorządów wojewódzkich dostrzegają wielkie szanse w rozwoju technologicznym. W tym obszarze istotne będzie także wzmocnienie współpracy w obszarze GOZ pomiędzy nauką a biznesem, tworzenie nowych modeli biznesowych, symbioz gospodarczych oraz partnerstw międzybranżowych. Stosowanie nowych technologii i przebudowa dotychczasowych procesów produkcyjnych na bardziej efektywne będą kluczowymi warunkami rozwoju gospodarki o obiegu w pełni zamkniętym.

Udział odnawialnych źródeł w miksie energetycznym oraz efektywność energetyczna będzie wspierać proces wdrażania nowego modelu gospodarki. Również nowe materiały i ekoprojektowanie wyrobów przewidujące możliwość ich łatwiejszego utrzymania, naprawy, modernizacji lub recyklingu jest ogromną szansą dla rozwoju GOZ w Polsce.

Wykres 1. Szanse dla rozwoju gospodarki GOZ 1–6 liczba odpowiedzi z poszczególnych regionów

Źródło: opracowanie własne

Na wykresie 2 zostały przedstawione zostały bariery oraz zagrożenia dla wdrożenia GOZ w Polsce. Najistotniejszą barierą wskazywaną przez uczestników badania jest niska świadomość uczestników rynku. Zwiększenie działań edukacyjnych podnoszących świadomość społeczną rekomendowane jest na równi z innymi formami wsparcia, m. in. Finansowymi. Wprowadzenie zachęt finansowych oraz ulg podatkowych dla podmiotów wdrażających rozwiązania gospodarki o obiegu zamkniętym będzie kluczowe dla rozwoju GOZ, ponieważ zazwyczaj zwrot inwestycji jest długoterminowy, a koszty wysokie. W związku z tym, obecnie na innowacyjne rozwiązania mogą pozwolić sobie firmy z większym kapitałem. Obniżenie kosztów poprzez różnego rodzaju wsparcie finansowe może zachęcić również mniejszych przedsiębiorców do inwestowania w nowe technologie.

Kolejną barierą jest brak odpowiedniej legislacji, rozproszenie dokumentów prawnych dotyczących GOZ, a także powolny proces wprowadzania zmian. Jak zauważają respondenci zmiany legislacyjne powinny wyprzedzać wdrażanie modelu GOZ. Jest to ważne, ponieważ obecnie wiele pomysłów oraz projektów wspierających nowy model gospodarki np. związanych z wykorzystaniem odpadu jako produktu nie może być realizowanych z powodu

braku odpowiednich zapisów prawnych, a które można uznać za najskuteczniejsze stymulanty wprowadzania rozwiązań GOZ.

Warto również dodać, że istnieje luka kompetencyjna w tym obszarze. Jest zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowaną kadrę oraz pracowników z nowymi umiejętnościami, niezbędnymi do wdrożenia GOZ.

Z punktu widzenia samorządu gminnego najistotniejsze wydają się zmiany związane z gospodarowaniem odpadami komunalnymi, jako bezpośrednio związane z obszarem działania gminy. Przyjęty w 2018 roku pakiet zmian dyrektyw odpadowych wprowadził ogromne zmiany w zakresie gospodarki odpadami i wykorzystywania opakowań. Ograniczył możliwość składowania odpadów, wprowadził zbiórkę dodatkowych frakcji odpadów komunalnych i narzucił ambitne cele poziomów recyklingu poszczególnych frakcji.

Zasadniczo istotne zmiany legislacyjne w zakresie ekoprojektowania, odpadów czy tworzyw sztucznych oraz przyjęta w 2019 roku Mapa drogowa transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym same w sobie nie stanowią istotnej szansy dla samorządu gminnego, choć pozytywnie ocenić trzeba dążenie w kierunku regulacji prawnej zagadnień związanych z GOZ.

Na przykładzie gospodarowania odpadami uznać należy, że zmiany przepisów wymuszające segregację odpadów i kładące nacisk na ich jakość kształtują proces w pożądanym kierunku, mając na uwadze korzyści dla środowiska.

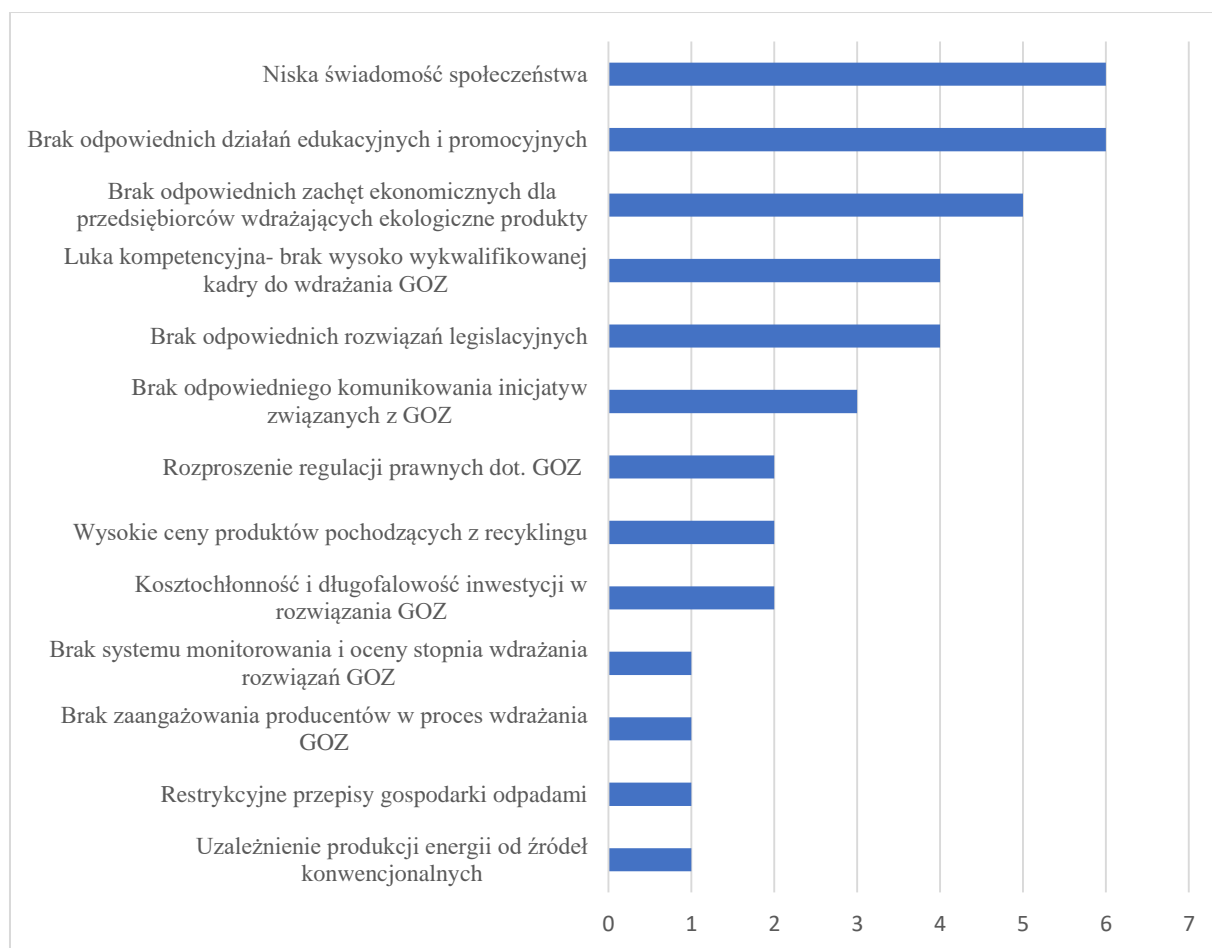
Istotne szanse dla rozwoju GOZ w Polsce dostrzegają w organizowaniu zrównoważonych ekosystemów gospodarczych, wpływających na zmniejszenie zapotrzebowania na surowce nieodnawialne w procesach produkcyjnych, w tym wykorzystania odpadów jako surowców oraz generowanie nowych, wysokiej jakości zielonych miejsc pracy. Wprowadzanie symbiozy przemysłowej. Ponadto, przyczynianie się do realizacji celów środowiskowych i klimatycznych UE będzie wpisywało się w założenia GOZ, m. in. poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz promocję ponownego ich wykorzystania, a także odpowiedzialne gospodarowanie zasobami żywności i przeciwdziałanie jej marnowaniu. Wzrost świadomości konsumentów, poprzez w tym poprzez właściwą edukację oraz stosowanie Eko-certyfikacji produktów i usług, potwierdzających minimalizację negatywnego wpływu certyfikowanego produktu/usługi na środowisko będą kluczowe. W efekcie społeczeństwo będzie sięgać po zrównoważone produkty i usługi, minimalizując w ten sposób negatywne oddziaływanie na środowisko.

Wszelkie działania zmierzające do zapobiegania powstawaniu i zmniejszania odpadów, prowadzące do utraty statusu odpadu, traktowanie odpadów jako surowca gotowego do ponownego użycia czy też recykling, to działania stojące najwyżej w hierarchii postępowania z odpadami, najbardziej pożądane, działania prowadzące do gospodarowania zasobami w obiegu zamkniętym. Ważne jest w tej dziedzinie korzystać z doświadczeń krajów/ regionów, które świetnie sobie radzą w tej materii i mogą pochwalić się wysokim recyklingiem i wdrażaniem zero waste. Hierarchia Zero Waste to zestaw procesów, które mają na celu ochronę środowiska naturalnego ze znacznie szerszej perspektywy, niż powszechnie znana

hierarchia sposobów postępowania z odpadami. Reguły Zero Waste komunikują, że nacisk należy położyć na zasoboszczędność i unikanie powstawania odpadów. Recykling i odzysk to tylko niewielki wycinek z całej idei GOZ, jednakże selektywna zbiórka odpadów stoi u podstaw GOZ, ponieważ tylko prawidłowo zebrany surowiec z rynku, daje szansę na jego powtórne zagospodarowanie. Już dziś można zaobserwować zidentyfikowane trendy wiodące, które będą miały ważne znaczenie w procesie przekształceń gospodarek w kierunku GOZ w przyszłości.

Nowe trendy to źródła energii i efektywność energetyczna, selektywna zbiórka odpadów i recykling, poszukiwanie nowych modeli biznesowych i eko-projektowanie, a także przebudowa świadomości i podejścia do konsumpcji, zmian w zachowaniu, edukowanie i podnoszenie świadomości.

Wykres 2. Bariery i zagrożenia dla wdrożenia GOZ

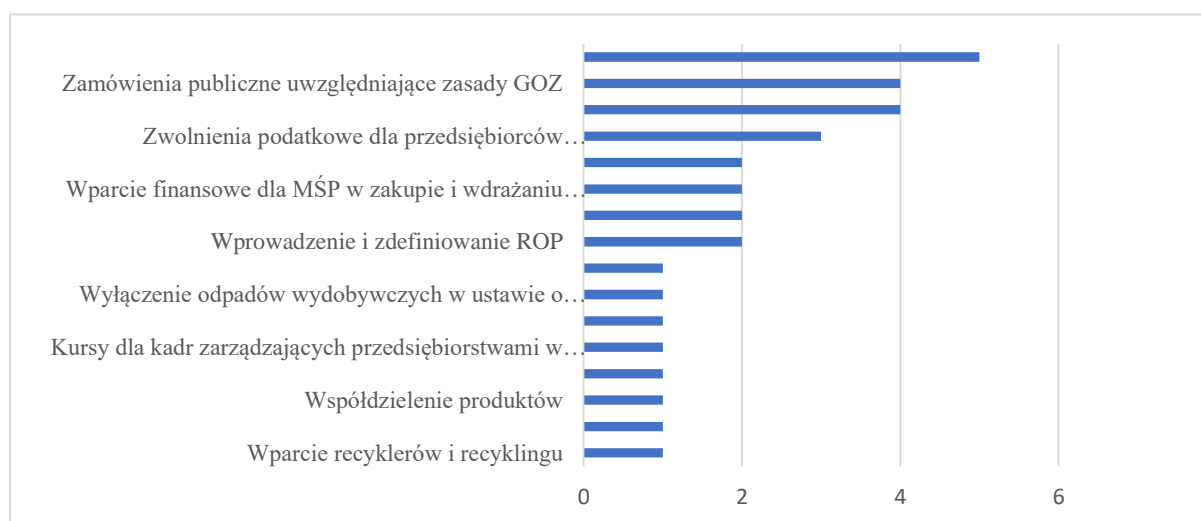

Źródło: opracowanie własne

W celu zminimalizowania zagrożeń badani zaproponowali również szereg działań, które mogłyby wesprzeć proces wdrażania gospodarki o obiegu zamkniętym. Zebrane propozycje zostały przedstawione na wykresie 3. Za najważniejsze działanie ponownie uznano edukację uczestników oraz zachęcające do postaw prośrodowiskowych wśród konsumentów i działalności cyrkularnej wśród przedsiębiorców. Wg ankietowanych spowoduje to rozwój

przedsiębiorczości, która podejmowałaby działania realizujące cele gospodarki obiegu zamkniętego, a konsumenci będą bardziej świadomi konsekwencji podejmowanych decyzji nabywczych.

Na podstawie otrzymanych odpowiedzi można stwierdzić, że respondenci charakteryzują się dobrą znajomością pojęć i definicji GOZ. Potrafią zidentyfikować obszary wymagające interwencji w tym zakresie, a także znają regulacje prawne i przepisy, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym w Polsce.

Wykres 3. Konieczne działania wspierające GOZ

Źródło: opracowanie własne

Konieczne jest także stworzenie odpowiedniego programu ulg podatkowych oraz wsparcia finansowego dla MSP w zakupie i wdrażaniu rozwiązań GOZ. Wsparcie powinno być oferowane na zakup infrastruktury związanej np. z wdrażaniem nowego (lub skorygowanego) modelu biznesowego zgodnego z GOZ lub innych rozwiązań przyczyniających się do ograniczania zużycia energii bądź ograniczania zużycia zasobów/wytwarzania odpadów (np. fotowoltaika, pompy ciepła, oświetlenie energooszczędne, systemy zarządzania energią, systemy umożliwiające wirtualizację procesów).

Dodatkowo, istotne będzie także wsparcie recyklerów i technologii recyklingowych umożliwiające odzysk materiałów oraz ich ponowne użycie poprzez ulgi podatkowe czy podobne mechanizmy, które pozwolą na uzyskanie surowca wtórnego jakościowo i cenowo zbliżonego do surowca pierwotnego.

Ankietowani wskazują również na istotne znaczenie certyfikacji i ekoznakowania w procesie wdrażania GOZ, ponieważ są one dla potencjalnych konsumentów klarowną informacją o proekologicznej postawie producenta, z którym się identyfikują, a także wpływem samego produktu na środowisko. Producenci wprowadzając do swojej oferty rozwiązania prośrodowiskowe mogą kształtować postawy konsumentów, a także przyczynić się do zmiany ich wyborów i przyzwyczajzeń. Przedsiębiorca posiadający odpowiednie certyfikaty i

deklaracje środowiskowe na swoje wyroby informuje rynek, że jego firma zobowiązała się do ograniczenia wpływu procesów produkcyjnych na środowisko i w ten sposób staje się mocnym graczem na rynku i atrakcyjnym partnerem biznesowym.

Zdaniem ekspertów doradztwo w zakresie wdrażania rozwiązań zgodnych z GOZ oraz korygowania modeli biznesowych dla działalności przedsiębiorstw włączającej elementy GOZ jest niezbędne, aby wesprzeć przedsiębiorców w transformacji procesów i łańcuchów wartości zgodnie z założeniami gospodarki o obiegu zamkniętym.

Również stworzenie programu edukacyjnego podnoszącego kompetencje kadry zarządzającej MŚP w zakresie tworzenia, rozwijania oraz wdrażania innowacji zgodnych z GOZ będzie kluczowe dla rozwoju GOZ w Polsce. Ponadto, opracowanie platformy internetowej zawierającej przykłady istniejących w ramach GOZ rozwiązań oraz korzyści wynikających z ich wdrożeń dla przedsiębiorstw może być inspiracją dla firm i wpłynie korzystnie na popularyzację rozwiązań GOZ.

Podsumowanie

Planowanie i wdrażanie modeli GOZ to kolejne wyzwanie dla władz regionalnych. Realizacja celów wymagać będzie nie tylko znaczącego wsparcia finansowego w nowe inwestycje (przewidywanego w wielu dokumentach UE i w Polsce), ale zmiany wielu działań organizacyjnych i edukacyjnych. Dotyczy to głównie gospodarki odpadami, gdzie w wielu dokumentach określono mierzalne cele i wskaźniki, często zgodne z ideą GOZ, jednak brak jest konkretnych rozwiązań wspierających proces ich realizacji. Istotną barierą jest powolny proces zmian legislacyjnych, w tym brak przejrzystych planów w przepisach ustawowych konkretnych rozwiązań dla ich realizacji oraz transparentnego podziału kompetencji dla ich egzekwowania. Kolejnym wyzwaniem to wsparcie rozwoju nowych modeli biznesowych GOZ tj. „produkt jako usługa”, platformy współdzielenia, wirtualizacja, które zyskują coraz większe zainteresowanie wśród przedstawicieli młodego pokolenia i osób o coraz większej świadomości społecznej w zakresie wpływu na środowisko zużywanych zasobów i ich „wyczerpywalności”.

Z prowadzonych analiz i badań ankietowych wynika, iż z perspektywy województwa niezbędne będzie wprowadzenie ROP (Rozszerzona Odpowiedzialność Producenta). Ponadto, istotne będzie wsparcie recyklerów i technologii recyklingowych umożliwiający odzysk materiałów oraz ich ponowne użycie. Niezbędne jest wprowadzenie wsparcia dla recyklerów poprzez ulgi podatkowe czy podobne mechanizmy, które pozwolą na powstanie surowca wtórnego jakościowo i cenowo zbliżonego do surowca pierwotnego. Tylko w takim przypadku może on konkurować z surowcem pierwotnym. Często koszty powstania surowca z recyklingu są wyższe niż surowca pierwotnego. Jednak należy pamiętać, że korzyści środowiskowe są większe w przypadku recyklingu.

Wyzwaniem jest upowszechnienie zasad ekoprojektowania, które będą uwzględniały wpływ produktu na środowisko w całym cyklu jego życia, a także ograniczały wprowadzenie na rynek produktów trudnych do demontażu, segregacji i nienadających się do recyklingu. W ten sposób możliwe będzie łatwiejszy odzysk cennych surowców i ponowne ich wprowadzenie

do obiegu. Regiony czekają na aktualizację Krajowego Programu Gospodarki Odpadami i zmianę Ustawy o odpadach, na podstawie których będą dostosowywać swoje strategie.

W transformacji GOZ niezbędne byłyby działania stymulujące wzrost i rozwój przedsiębiorczości, która podejmowałaby działania realizujące cele gospodarki obiegu zamkniętego. Zakładanie nowych przedsiębiorstw przemysłowych, czy rozszerzanie swojej działalności i wykorzystywanie w procesie produkcyjnym odpadów, produktów ubocznych jako zasobu do ponownego przetworzenia. Należałoby stworzyć również, działania wspierające powstawanie i rozwój centrów obsługi/ usług wspólnych opartych na zdalnym co-workingu, promujące rzemiosło i wspierające rozwój mikro- i małych przedsiębiorstw prowadzących działalność w zakresie naprawy produktów.

Przyjmując że GOZ to nie chwilowa zmiana, a długotrwały trend wspierający zrównoważony rozwój niezbędne i pilne są powszechne działania wskazane w ankietach t.j.:

- przeprowadzanie ogólnopolskiej kampanii informacyjno-promocyjnych skierowanych do różnych uczestników rynku w zakresie ich wpływu na środowisko oraz zachęcające do postaw prośrodowiskowych wśród konsumentów i działalności cyrkularnej wśród przedsiębiorców;
- doradztwo w zakresie wdrażania rozwiązań zgodnych z GOZ oraz korygowania modeli biznesowych dla działalności przedsiębiorstw włączającej elementy GOZ;
- stworzenie programu edukacyjnego podnoszącego kompetencje kadry zarządzającej MŚP w zakresie tworzenia, rozwijania oraz wdrażania innowacji zgodnych z GOZ;
- opracowanie platformy internetowej zawierającej przykłady istniejących w ramach GOZ rozwiązań oraz korzyści wynikających z ich wdrożeń dla przedsiębiorstw,
- określenie kryteriów wsparcia dla inwestycji zgodnych z GOZ.